

Rapport

Seksueel grensoverschrijdend gedrag op zwemverenigingen

Ervaringen, basiseisen en behoeften

Seksueel grensoverschrijdend gedrag op zwemverenigingen

Ervaringen, basiseisen en behoeften

Met steun van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
In overleg met de Koninklijke Nederlandse Zwembond

Mulier Instituut

Tessa Visser
Güliz Nilay Erdoğan
Agnes Elling

Voor meer informatie kunt u contact
opnemen met het Mulier Instituut.

© Mulier Instituut

Utrecht, 12 september 2024
www.mulierinstituut.nl
info@mulierinstituut.nl

Disclaimer

U mag delen uit deze publicatie overnemen op voorwaarde van bronvermelding:
auteur(s), de titel van de publicatie en het jaar van uitgave.

Er gelden gebruiksvoorwaarden voor de foto's in deze publicatie. Neem foto's daarom niet over zonder
toestemming van het Mulier Instituut.

Over ons

Het Mulier Instituut doet sportonderzoek voor beleid en samenleving. Voor overheden, maatschappelijke organisaties, onderwijsinstellingen, sportorganisaties en bedrijven onderzoeken we allerlei thema's op het gebied van sport en sportief bewegen: van de sportdeelname van (groepen) Nederlanders tot de motorische vaardigheden van kinderen, en van diversiteit en inclusie in de sport tot de economische impact van sportevenementen.

Het Mulier Instituut is een onafhankelijke stichting zonder winstoogmerk.

Ons doel is bijdragen aan goed onderbouwd beleid, gericht op de bevordering van sport, sportief bewegen en versterking van de sportsector. Dit doen we op verschillende manieren:

We verzamelen data en monitoren de Nederlandse sportsector en beleidsprogramma's.

We ontwikkelen kennis en onderzoeksmethoden via verkennende en verdiepende studies.

We duiden onderzoeksuitkomsten en vertalen deze naar de beleidspraktijk.

We onderbouwen beleidsbeslissingen met expertise en advies.

We bieden gevraagd en ongevraagd duiding en reflectie in de rol van 'kritische vriend' van de sportsector.

We zetten ons in voor de bevordering van de sportwetenschap.

Afkortingen

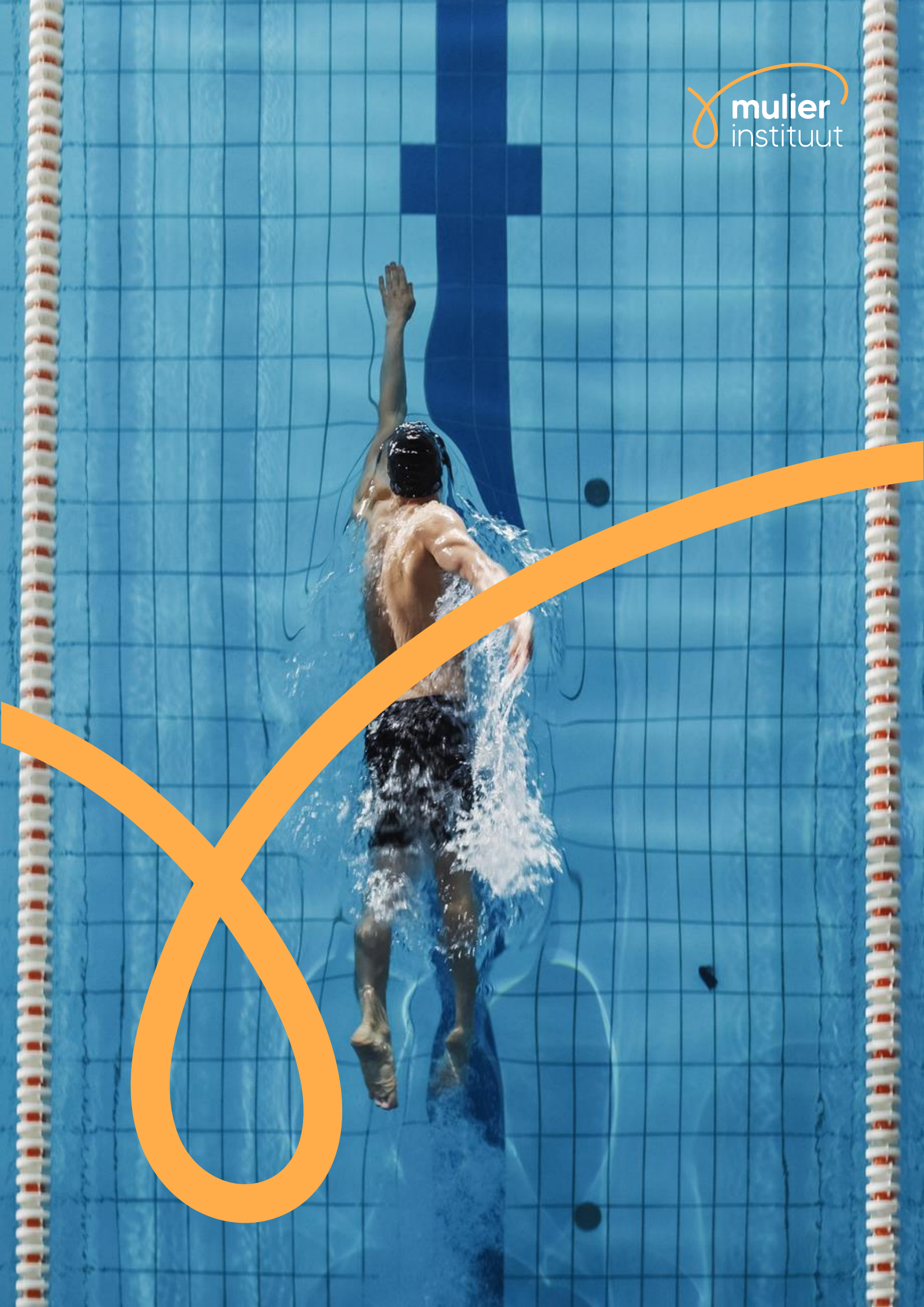
Afkortingen

CVSN	Centrum Veilige Sport Nederland
KNZB	Koninklijke Nederlandse Zwembond
SGG	Seksueel grensoverschrijdend gedrag
VOG	Verklaring Omtrent het Gedrag
VWS	Volksgesondheid, Welzijn en Sport

Inhoudsopgave

Seksueel grensoverschrijdend gedrag op zwemverenigingen

1	Inleiding	6
1.1	Achtergrond tegengaan seksuele intimidatie	6
1.2	Doelstelling	10
1.3	Vraagstelling	10
2	Onderzoeksmethode	11
2.1	Dataverzameling en respondenten	11
2.2	Kenmerken deelnemende zwemverenigingen	12
2.3	Analyse	12
3	Ervaringen met SGG en het tegengaan hiervan	13
3.1	Maatschappelijke aandacht vergroot bewustwording	13
3.2	Focus op creëren veilig sportklimaat	14
3.3	Beleid en maatregelen tegen SGG	16
3.4	Inzicht in SGG afhankelijk van meldingen	21
3.5	Kennis- en ondersteuningsbehoefte	23
4	Conclusies & aanbevelingen	26
4.1	Conclusies	26
4.2	Aanbevelingen	28
	Bronnen	31

Inleiding

Er is de laatste jaren veel te doen omtrent seksueel grensoverschrijdend gedrag (SGG) binnen de sportsector. In dit hoofdstuk beschrijven we de maatschappelijke context waarin dit zich afspeelt en veranderingen in sportbeleid. De focus ligt daarbij op de zwemsport. We sluiten af met de doel- en vraagstelling van dit onderzoek.

1.1 Achtergrond tegengaan seksuele intimidatie

Toenemende aandacht

De aandacht voor grensoverschrijdend gedrag, en in het bijzonder seksueel grensoverschrijdend gedrag (SGG), is de afgelopen jaren toegenomen met de opkomst van de internationale #MeToo-beweging vanaf 2017 (Van Berloo, 2022).

Uit onderzoek was al bekend dat veel mensen, en vooral veel vrouwen, in hun leven te maken krijgen met SGG (een vijfde van de volwassen mannen en de helft van de vrouwen in 2017). Door de #MeToo-beweging spraken meerdere artiesten en medewerkers uit de film- en muziekwereld zich uit over hun ervaringen met seksueel grensoverschrijdend gedrag door met name mannelijke collega's of leidinggevenden. Dat leidde tot veel media-aandacht.

Ook in de Nederlandse sportwereld groeide de (media-)aandacht voor (seksueel) grensoverschrijdend gedrag in de afgelopen jaren, mede door #MeToo. Maar het startpunt van beleidsmaatregelen in de (top)sport om seksueel grensoverschrijdend gedrag tegen te gaan lag al enkele decennia eerder.

Aanleiding hiervoor was de geruchtmakende rechtszaak van drie topjudoka's tegen hun trainer Peter Ooms in 1996 (Commissie De Vries, 2017). In datzelfde jaar werden gedragsregels opgesteld: 'Gedragsregels ter preventie van seksuele intimidatie in de sport'. En in 1997 kwam een meldpunt tot stand, gekoppeld aan een poule van vertrouwenspersonen.

Uitbreiding maatregelen

In de jaren daarna werden maatregelen uitgebreid en werden onderzoeken verricht naar de voortgang van de implementatie en uitvoering van beleid om seksuele intimidatie tegen te gaan:

- In 2003 volgde een voorlichtingscampagne ('Waar ligt jouw grens') en werd het Instituut Sport Rechtspraak (ISR) opgericht, waar kleinere sportbonden hun tuchtrechtspraak onderbrachten.
- In 2005 stemde de ALV van NOC*NSF in met de maatregel dat bonden moeten zorgen voor een regeling tegen seksuele intimidatie. In 2008 stemden ze in met een registratiesysteem voor tuchtrechtelijk veroordeelden en met de eerste 'Blauwdruk tuchtrecht seksuele intimidatie in de sport'.

- In 2011 ging het beleidsprogramma Naar een Veilig Sportklimaat van start. Daarmee kwam er beleidsaandacht voor en onderzoek naar verschillende vormen van grensoverschrijdend gedrag (Romijn & Van Kalmthout, 2018). De specifieke aandacht voor seksueel grensoverschrijdend gedrag verdween daardoor naar de achtergrond.
- In 2014 ging het Meldpunt Seksuele Intimidatie over in het Vertrouwenspunt Sport van start. Dit is voor alle vormen van grensoverschrijdend gedrag (o.a. bedreiging en geweld, discriminatie, doping en matchfixing).
- En sinds 2015 bestaat de stimuleringsregeling gratis Verklaring Omtrent Gedrag (VOG) voor sportverenigingen.

Nieuwe impuls

Ondanks deze geleidelijke uitbreiding van maatregelen verslaptte de specifieke aandacht voor de preventie van SGG en liet de opvolging van meldingen veel te wensen over. Dat kwam in de openbaarheid toen diverse voormalige topsporters in 2016 via de media naar buiten traden over hun ervaringen met en de gevolgen van seksuele intimidatie en/of geweld. En het ervaren gebrek aan opvolging van meldingen en straffen van plegers.

Dat leidde in 2017 tot een grootschalig onderzoek naar seksuele intimidatie en misbruik in de sport door Commissie de Vries in opdracht van sportkoepel NOC*NSF (De Vries et al., 2017). Naar aanleiding van de onderzoeksresultaten en uitgebreide reeks aanbevelingen stelde NOC*NSF in 2018 een plan op om seksuele intimidatie en misbruik (SGG) in de sport tegen te gaan (NOC*NSF, 2019).

Belangrijk onderdeel van het plan was de omvorming van Vertrouwenspunt Sport naar het Centrum Veilig Sport Nederland, dat in 2019 werd opgericht (CVSN, z.d.-d). Het CVSN biedt onder andere hulp aan verenigingen en sporters, en is meldpunt voor (seksueel) grensoverschrijdend gedrag. Het CVSN definieert SGG als volgt:

***'Enige vorm van ongewenst verbaal, non-verbaal of fysiek gedrag met een seksuele connotatie (duiding), dat als doel of gevolg heeft dat de waardigheid van de persoon wordt aangetast. Dit in het bijzonder wanneer een bedreigende, vijandige, beledigende, vernederende of kwetsende situatie wordt gecreëerd.'* (CVSN, z.d.-c)**

Misstanden en meldingen binnen de top- en breedtesport

Recent zijn er binnen de sportwereld meerdere grote misstanden en incidenten aan het licht gekomen. Onder meer in de atletiek, het voetbal en de turn- en zwemsport. Zo is er sprake geweest van SGG in de nationale atletiekselectie, waarbinnen onvrede en onveiligheid heerst (Van Dam & Scholten, 2024).

Ook spraken oud-turnsters zich in 2020 uit over grensoverschrijdend gedrag in de turnsport. Er volgde grootschalig onderzoek in opdracht van de Koninklijke Nederlandse Gymnastiekunie (Olfers & Van Wijk, 2021). Een groot aantal turners

werd gecompenseerd, in tien gevallen vanwege seksueel misbruik (Tegemoetkoming Gymnsport, 2023).

Deze voorbeelden uit de topsport staan niet op zichzelf. Ook in de breedtesport komt SGG voor. Het aantal meldingen van grensoverschrijdend gedrag dat het CVSN en sportbonden krijgen, is de laatste jaren steeds toegenomen (NOC*NSF, 2023a). De grote meerderheid van de meldingen betrof de breedtesport.

‘Seksuele intimidatie fysiek’ kende als subcategorie van grensoverschrijdend gedrag in 2022 met 221 de meeste meldingen. Dat was een verdrievoudiging ten opzichte van 2021 (72 meldingen). Ook het aantal meldingen in de drie andere subcategorieën van SGG steeg ten opzichte van 2021, naar:

- 70 meldingen van ‘seksuele intimidatie (non)verbaal’;
- 88 meldingen van ‘seksueel misbruik (poging tot) aanranding’;
- 64 meldingen van ‘seksueel misbruik (poging tot) verkrachting’.

Van alle meldingen door vrouwelijke slachtoffers van grensoverschrijdend gedrag had 55 procent te maken met seksueel intimidatie of misbruik. Onder mannelijke slachtoffers was dat 27 procent. Daders van SGG zijn overwegend man (NOC*NSF, 2023a). Recent onderzoek onder bijna 600 vrouwelijke sporters laat zien dat een op de drie respondenten in de afgelopen twaalf maanden een of meerdere vormen van SGG meemaakte in de eigen sportomgeving (Rauws & Elling, 2024).

De mate waarin SGG in de sport voorkomt, maakt dat aandacht en onderzoek van groot belang zijn. In dit onderzoek richten wij ons specifiek op de zwemsport.

SGG binnen de zwemsport

De Koninklijke Nederlandse Zwembond (KNZB) heeft in de afgelopen jaren onderzoek laten uitvoeren naar (seksueel) grensoverschrijdend gedrag in de zwemsport (Lovink en Boers, 2016; Van Bebber et al., 2022). Zo verscheen in 2022 een grootschalig prevalentieonderzoek onder leden van de KNZB.

Deze kwantitatieve studie geeft onder meer inzicht in hoe vaak grensoverschrijdend gedrag voorkomt en om welke vormen dit (vooral) gaat, uitgesplitst naar emotioneel, lichamelijk en seksueel grensoverschrijdend gedrag (Van Bebber et al., 2022).

Uit het onderzoek blijkt dat meer dan de helft (54%) van de leden tussen 2016 en 2021 minimaal één vorm van grensoverschrijdend gedrag heeft meegemaakt. Een op de vijf (19%) maakte SGG mee. Beide percentages zijn significant hoger onder waterpoloërs en wedstrijdzwemmers. Bovendien spelen gender en leeftijd een rol; vrouwelijke en jonge leden maken vaker SGG mee. Bij de meeste SGG-ervaringen was de dader een man (83%) en een sportende teamgenoot of trainer/coach (Van Bebber et al.).

Maatregelen tegen (seksueel) grensoverschrijdend gedrag

Sinds eind vorige eeuw, en met hernieuwde prioritering sinds het verschijnen van het rapport van Commissie De Vries in 2017, is de laatste jaren veel actie ondernomen om grensoverschrijdend gedrag in de sport tegen te gaan. Maar de sport staat ook nog steeds voor grote uitdagingen (Veldhuizen et al, 2023).

Naast de oprichting, doorontwikkeling en voorgenomen verzelfstandiging van het CVSNI is het thema grensoverschrijdend gedrag deel van het Nationaal Sportakkoord 2.0, onder de pijler Sociaal veilige sport (voorheen Positieve sportcultuur; Ministerie van VWS, 2023). In veel lokale sportakkoorden is aandacht voor sociale veiligheid ook sterk toegenomen (Hoogendam et al., 2023).

Relatief nieuw hierbij is een viertal basiseisen (de 4 v's, zie kader) waar alle sportaanbieders (in top- en breedtesport) minimaal aan moeten voldoen om sociaal veilig te zijn (NOC*NSF, 2023b). Terwijl sportbonden al sinds 2005 een beleidsverplichting hebben om SGG tegen te gaan, bleek de implementatie van maatregelen bij verenigingen een veel stroever proces (Van Voorthuizen & Elling, 2020).

Basiseisen sociale veiligheid (4 v's)

- *Verklaring Omtrent het Gedrag (VOG) voor vrijwilligers*
Sportaanbieders moeten een VOG aanvragen voor hun vrijwilligers via de regeling Gratis VOG.
- *Verenigingsbrede gedragscode*
Sportaanbieders moeten een gedragscode opstellen.
- *Vertrouwenscontactpersoon (VCP) op de club*
Sportaanbieders moeten ten minste één VCP hebben.
- *Vakkundig geschoolde trainer-coaches*
Ongediplomeerde trainers/coaches moeten een cursus of e-learning over sociale veiligheid in de sport volgen.

De inbreng van deze basiseisen maakt zorg dragen voor een sociaal veilige sportomgeving minder vrijblijvend. De ambitie is dat het merendeel van alle sportaanbieders in 2026 aan de basiseisen voldoet (Ministerie van VWS, 2023).

De basiseisen zijn voor zwemverenigingen binnen de KNZB niet geheel nieuw. De KNZB committeert zich namelijk sinds 2015 aan Code Blauw. Dat is het (campagne)programma binnen de zwembranche waarmee gewenst gedrag wordt gestimuleerd en ongewenst gedrag wordt tegengegaan (KNZB, z.d.).

Programma 'Code Blauw'

De zwembranche zet zich met Code Blauw in voor een veilige en sportieve zwemsport voor iedereen (KNZB, z.d.). Er is vanuit Code Blauw onder meer

aanbod in de vorm van tools, cursussen en workshops geschikt voor verenigingen, kaderleden en officials. Daarnaast zijn KNZB-verenigingen sinds september 2020 verplicht om een VOG aan te vragen voor alle functionarissen binnen de vereniging (KNZB, 2024).

Kortom, Code Blauw ondersteunt verenigingen en zwembaden op verschillende manieren bij de preventie van ongewenst gedrag.

1.2 Doelstelling

Doel van dit onderzoek is inzicht krijgen in de ervaringen en ondersteuningsbehoefte van zwemverenigingsbestuurders bij het tegengaan van SGG. De focus ligt op de ervaringen van zwemverenigingsbestuurders, omdat zij verantwoordelijk zijn voor het maken en uitvoeren van beleid op hun vereniging.

Dit onderzoek dient als kwalitatieve verdieping op eerder kwantitatief monitoringonderzoek naar de veiligheidsborging bij sportaanbieders (Stevens & Gutter, 2021).

1.3 Vraagstelling

In dit onderzoek staat de volgende vraag centraal:

Hoe ervaren zwemverenigingsbestuurders (het tegengaan van) seksueel grensoverschrijdend gedrag op hun vereniging, en wat is hun ondersteuningsbehoefte?

Als aanvulling op en ter ondersteuning van de centrale vraag hebben we een drietal deelvragen opgesteld:

- Hoe beïnvloedt de toegenomen maatschappelijke (beleids)aandacht voor seksueel grensoverschrijdend gedrag de aandacht hiervoor binnen zwemverenigingen?
- Op welke manieren komt seksueel grensoverschrijdend gedrag voor op zwemverenigingen, en hoe gaan zwemverenigingsbestuurders hiermee om?
- Hoe kijken zwemverenigingsbestuurders naar de vier basiseisen (4 v's) voor het tegengaan van seksueel grensoverschrijdend gedrag en de verplichting hiervan?

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 beschrijven we de gebruikte onderzoeksmethode. In hoofdstuk 3 presenteren we de resultaten van dit onderzoek. Hoofdstuk 4, het slothoofdstuk, bevat de belangrijkste conclusies en aanbevelingen.

Onderzoeksmethode

In dit hoofdstuk beschrijven we de onderzoeksmethode. We bespreken de methoden van dataverzameling en -analyse.

2.1 Dataverzameling en respondenten

Voor dit onderzoek hebben we interviews gehouden met bestuurders van acht verschillende zwemverenigingen in Nederland. We spraken in totaal met elf respondenten. We hebben ervoor gekozen om te spreken met bestuursleden (bij voorkeur voorzitters), omdat zij beleid maken, uitdragen en uitvoeren. En omdat zij veel kennis van de vereniging hebben.

Zes van de acht interviews vonden plaats met enkel bestuursleden, waarvan één duo-interview. Van de overige twee interviews was één gesprek met een verenigingsmanager die veel bestuurlijke taken had, maar niet officieel een bestuurlijke rol bekleedde. Bij het andere interview waren naast een bestuurslid ook twee vertrouwenscontactpersonen (VCP's) aanwezig, omdat het bestuurslid dat graag wilde. De gesprekken waren dus verdeeld over zes een-op-een interviews, één duo-interview en één trio-interview.

We hebben gesproken met vier vrouwen en zeven mannen. Geen van de respondenten had een zichtbare migratieachtergrond. Zie tabel 2.1 voor een respondentenprofiel met gefingeerde namen.

Tabel 2.1
Respondentenprofiel*

Respondent	Functie	Vereniging
André	Waterpolocommissaris	Aquaworld
Marjolein	Zwemcommissaris	Aquaworld
Pieter	Voorzitter	De Crawl
Nick	Voorzitter	De Orka
Guus	Voorzitter	De Vlinderslag
Teun	Technisch directeur	Het Alfabad
Suzanne	Voorzitter	Het Koraal
Bastiaan	Vertrouwenscontactpersoon	Het Koraal
Eline	Vertrouwenscontactpersoon	Het Koraal
Frans	Algemeen bestuurslid	Het Waterfestijn
Yvette	Verenigingsmanager	Splashfun

* Alle namen van respondenten en verenigingen zijn gefingeerd.

De interviews waren semigestructureerd. Dat betekent dat we een leidraad gebruikten, maar dat er ook ruimte was voor andere vragen en onderwerpen. We hebben alle respondenten onder andere gevraagd naar hun ervaringen met (het tegengaan van) SGG op hun vereniging, de uitvoering en verplichting van de basiseisen, en hun ondersteuningsbehoefte.

Bijna alle interviews hebben we online, via Microsoft Teams, gehouden. Dit had te maken met praktische overwegingen, zoals het voorkomen van reistijd voor de respondenten of de onderzoekers. De interviews duurden allemaal 40 tot 60 minuten en vonden plaats tussen oktober 2023 en februari 2024. Alle respondenten gaven voorafgaand aan het interview schriftelijk toestemming voor deelname.

2.2 Kenmerken deelnemende zwemverenigingen

De deelnemende verenigingen zijn onder te verdelen in vier (middel)grote verenigingen en vier kleine verenigingen. Deze verdeling hebben we bewust gekozen, omdat de ervaringen van kleine en (middel)grote verenigingen mogelijk verschillen. In de analyse hebben we hierin geen grote, aantoonbare verschillen gevonden.

Naast verschil in grootte is er ook verschil in zwemaanbod, maar alle deelnemende verenigingen bieden wedstrijdzwemmen aan. Hierop hebben we de verenigingen bewust geselecteerd, omdat eerder onderzoek onder zwemmers liet zien dat SGG significant vaker voorkomt bij wedstrijdzwemmers (Van Bebber et al., 2022).

Zes verenigingen hebben een waterpolo-afdeling. Een aantal verenigingen biedt naast wedstrijdzwemmen en waterpolo ook andere sporttakken aan, zoals synchronzwemmen en diplomazwemmen (zwemles). Een van de verenigingen is een studentenvereniging.

Alle deelnemende zwemverenigingen zijn aangesloten bij en benaderd door de KNZB voor deelname aan dit onderzoek. De KNZB was verder op geen enkele manier inhoudelijk betrokken bij de dataverzameling en -verwerking.

2.3 Analyse

Met toestemming van de respondenten hebben we alle interviews opgenomen met audioapparatuur. De opnamen hebben we vervolgens woordelijk uitgewerkt tot volledige, geanonimiseerde transcripten. De transcripten hebben we thematisch gecodeerd en vervolgens geanalyseerd met MaxQDA (versie 2024), een softwareprogramma voor kwalitatieve data-analyse.

Om de anonimiteit van de verenigingen en respondenten te waarborgen, gebruiken we in deze rapportage gefingeerde namen.

Ervaringen met SGG en het tegengaan hiervan

In dit hoofdstuk beschrijven we de resultaten in vijf paragrafen: maatschappelijke aandacht, een veilig sportklimaat, beleid en maatregelen, meldingsbereidheid, en kennis- en ondersteuningsbehoeften. Dit vullen we aan met drie (gecombineerde) praktijkvoorbeelden van SGG binnen de deelnemende verenigingen.

3.1 Maatschappelijke aandacht vergroot bewustwording

Dat er veel maatschappelijke aandacht voor SGG is in en buiten de sport, leidt volgens bijna alle respondenten tot een grotere mate van bewustwording. Dit speelt niet enkel op de vereniging, maar werkt daar wel in door. Een aantal respondenten geeft voorbeelden waaruit volgens hen blijkt dat de bewustwording rondom SGG op hun vereniging is toegenomen. Zo zegt een respondent:

'Bij het sociale samenzijn, dus tijdens het biertje drinken, komen dit soort punten (over SGG) wel aan de orde. (...) (Het is) goed dat er (nu) zo'n transparante omgeving (is) dat iedereen er wel gewoon alert op is en elkaar op aanspreekt. Van joh "dat zeg je niet" of wat dan ook. Of "doe eens normaal!". Of "dat kun je niet meer maken in deze tijd".'

Frans, Het Waterfestijn

Sommige respondenten zien de toegenomen bewustwording als een positieve verandering binnen hun vereniging. De maatschappelijke aandacht voor SGG heeft dat volgens hen deels aangewakkerd. Maar enkel maatschappelijke aandacht is niet voldoende, want **'je moet het wel bespreken om het (...) te laten landen'** (Guus, De Vlinderslag). Een respondent noemt het tegengaan van SGG **'een continu proces'** en stelt dat het **'niet alleen bij dit momentum [moet] blijven'** (Frans, Het Waterfestijn).

Ook andere respondenten zien dat de maatschappelijke aandacht voor verandering heeft gezorgd. Zowel op hun eigen vereniging als in landelijk beleid. Een respondent die al jaren rondloopt op zijn vereniging vat dat als volgt samen: **'Tien jaar geleden hadden wij geen protocollen rondom dit soort zaken. En als ik even verder terug ga, dertig, veertig jaar geleden was er helemaal niks'** (Nick, De Orka).

Hoewel deze respondent de verandering als positief ervaart, zorgt de maatschappelijke aandacht ook voor weerstand. Dat is lastig voor de vereniging om te navigeren:

'Er zijn ook heel veel mensen die zeggen van "ja nou weet ik het wel." Hè, dat merken we ook bij LHBTQXYZ. (...) En ik vraag me wel eens af van, hoe houd je die aandacht nou op de goede manier erop gevestigd? Daar zijn we zelf ook zoekend naar. Hoe houd je de aandacht daar nou op gevestigd zonder dat je alles doodslaat, omdat mensen zeggen van "ja van nou weten we het wel"?'

Nick, De Orka

De toegenomen maatschappelijke aandacht voor SGG draagt dus bij aan de bewustwording hierover op verenigingen. Tegelijkertijd kan (te) veel aandacht voor SGG tot weerstand leiden. Bijvoorbeeld doordat mensen bang zijn om iets verkeerd te zeggen of te doen en daarop te worden afgerekend.

3.2 Focus op creëren veilig sportklimaat

Alle respondenten geven aan dat hun vereniging maatregelen neemt om grensoverschrijdend gedrag tegen te gaan. Deze maatregelen zijn veelal niet specifiek op SGG gericht, maar zijn bedoeld om ongewenst of grensoverschrijdend gedrag in het algemeen tegen te gaan.

Uit de interviews blijkt dat het onderscheid tussen SGG en grensoverschrijdend gedrag in het algemeen niet altijd helder is voor de respondenten. Een respondent stelt hardop de vraag: **'wat is de grens met seksueel grensoverschrijdend [gedrag]?' (Yvette, Splashfun)**. Een andere respondent vertelt dat (seksueel) grensoverschrijdend gedrag voor iedereen iets anders kan betekenen:

'Kijk, de hele extreme gevallen die zijn voor iedereen ook wel heel duidelijk, hè? Dus als je het echt hebt over verkrachting, allemaal dat soort zaken. Ja daar hoef je geen gedragsregels voor op te stellen. Maar wij hebben ook wel in het proces gemerkt dat (...) sommige dingen kunnen (...) toch onduidelijk zijn. Of kunnen neigen naar. Kijk ongewenst gedrag (...) daar hebben we toch allemaal een andere invulling bij.'

Teun, Het Alfabad

Deze respondent benadrukt dat het als buitenstaander lastig te bepalen is wanneer er sprake is van SGG. Expliciete, extreme vormen van SGG, zoals verkrachting, (h)erkent iedereen wel. Maar dat geldt niet voor impliciete, minder extreme vormen, zoals ongewenste seksuele grappen of ongewenst seksueel taalgebruik.

De inzet op het tegengaan van grensoverschrijdend gedrag vloeit voort uit de focus op het creëren van een veilig sportklimaat. Uit een groot deel van de interviews komt naar voren dat de verenigingen het creëren van een veilig sportklimaat centraal stellen, ook als het gaat om het tegengaan van SGG:

'Het gaat er uiteindelijk om dat we een veilig sportklimaat willen waarborgen voor de mensen die bij ons sporten. (...) Dat is je verantwoordelijkheid naar je leden toe om te zorgen dat zij veilig zijn op alle mogelijke manieren.'

Yvette, Splashfun

Maatregelen en beleid richten zich dus veelal op het creëren van een veilig sportklimaat, waar SGG volgens de respondenten onderdeel van is. Dit blijkt ook uit sommige voorbeelden die respondenten geven wanneer we hen vragen naar situaties van SGG en hoe hiermee is omgegaan. Zo geeft een respondent een voorbeeld van een ongewenste situatie tussen een coach en een speler. De respondent vertelt dat het incident **'niet seksueel getint'** was, maar dat het **'wel een veilig-sportklimaatsituatie'** betrof (Eline, Het Koraal).

SGG hangt volgens de respondenten dus samen met een onveilig sportklimaat. Voorbeelden daarvan zijn intimidatie of niet-pedagogisch handelen, zoals schreeuwen tegen kinderen. Het creëren van een veilig sportklimaat zien ze als een manier om SGG tegen te gaan.

Een respondent associeert een veilig sportklimaat met vrijheid. Je vrij voelen om jezelf te zijn, betrokken te raken bij de vereniging en **'niet aan je lot overgelaten te worden'** (Frans, Het Waterfestijn). Een andere respondent benoemt dat een veilig sportklimaat ook betekent dat iedereen **'een plekje heeft binnen de vereniging'** (Pieter, De Crawl). Leden horen zich volgens deze respondent welkom te voelen ongeacht afkomst, beperking en vaardigheden. Inclusie is volgens deze respondent dus een voorwaarde voor een veilig sportklimaat.

Voorbeeldsituatie 1

Ongewenst gedrag van trainers/coaches

Wanneer we de respondenten vragen naar SGG-situaties op hun vereniging, beschrijven respondenten van vier verenigingen situaties waarbij een mannelijke trainer/coach betrokken was. In drie gevallen gedroeg deze zich op een ongewenste manier naar de meisjes of dames. In één geval ging het om kinderen. Twee gevallen speelden zich recent (in de afgelopen jaren) af. De andere twee situaties zijn in een verder verleden voorgevallen.

- Ongewenste situaties tussen trainers en dames

Op twee verenigingen ontving het bestuur klachten van dames over hun mannelijke trainer/coach. Op een van de verenigingen zaten daar seksueel getinte klachten bij, allemaal naar aanleiding van ongewenste opmerkingen van de coach. De vereniging heeft in overleg met verschillende partijen besloten de coach op non-actief te stellen. De coach heeft de vereniging uiteindelijk verlaten.

Ook op een andere vereniging liet een trainer zich op een ongewenste manier uit naar speelsters, zowel binnen als buiten zijn waterpoloteam. Dat gebeurde onder meer via sociale media. In gesprek met de trainer heeft het bestuur hem daarmee geconfronteerd en uitgebreid met hem gesproken. De trainer heeft ook met de dames gesproken en van beide gesprekken is verslaglegging gedaan. De trainer is akkoord gegaan met de verslaglegging en gemaakte afspraken en is nog altijd actief bij de vereniging.

- Ongewenste situaties tussen trainers en kinderen

Bij twee andere verenigingen hebben zich ongewenste situaties voorgedaan tussen mannelijke trainers en kinderen. Op een vereniging gedroeg een trainer zich opdringerig naar kleine kinderen, buiten zijn lessen om. Zwembadpersoneel had dat opgemerkt en gemeld bij het bestuur. De trainer

is daar vervolgens op aangesproken en erkende de situatie. Kort daarna heeft de trainer de vereniging verlaten.

Bij een andere vereniging gaf een aantal meisjes bij het bestuur aan zich niet prettig te voelen bij hun trainer. De vereniging heeft de man in de gaten gehouden en aangesproken op zijn gedag. Uiteindelijk heeft de vereniging besloten de man weg te sturen. Dezelfde vereniging heeft ooit ook een andere trainer weggestuurd vanwege ongewenst gedrag richting zwemmers.

3.3 **Beleid en maatregelen tegen SGG**

Alle verenigingen binnen dit onderzoek hebben beleid en maatregelen om SGG tegen te gaan. Dit sluit veelal aan bij de (basis)eisen van de KNZB.

Verklaring Omtrent het Gedrag (VOG): waardevolle basis

Alle respondenten geven aan te voldoen aan de VOG-richtlijn, zoals verplicht door de KNZB. Over het algemeen zijn ze hier positief over. Omdat de VOG vanuit de KNZB, en in sommige gevallen ook vanuit de gemeente, verplicht is, zien de respondenten (de aanvraag van) VOG's als gebruikelijke maatregel tegen SGG. De respondenten zijn tevreden en positief over hoe hun vereniging dat oppakt.

Wel vraagt het aanvragen van VOG's veel energie en tijd van vrijwilligers, vaak bestuursleden. Bovendien is het voor de verenigingen lastig te bepalen wie wel en geen VOG nodig heeft. De verenigingen hebben daarover verschillende ideeën. Waar de ene vereniging zich richt op trainers, richten andere zich op alle vrijwilligers binnen de vereniging of op **'iedereen die aan de badrand staat'** (Pieter, De Crawl). Een keuze daarin maken kan lastig zijn: **'het is continu zoeken van wie moet wat'** (Yvette, Splashfun).

Er heerst naast positiviteit ook scepsis onder een aantal respondenten over het nut van VOG's. Verschillende respondenten spreken over de VOG als **'schijnveiligheid'** (Frans, Het Waterfestijn & Teun, Het Alfabad) of een **'wassen neus'** (Suzanne, Het Koraal). VOG's zijn volgens hen niet waterdicht en geen garantie om SGG te voorkomen:

'(...) Ik vind het een stukje schijnveiligheid. (...) (Een) VOG is maar een VOG hè? Ik vind het zelf een zwaar middel. Het wil ook niet zeggen dat je daarmee de rotte appels eruit haalt. Je krijgt een negatieve VOG op het moment dat er een veroordeling is. Maar zolang er geen aangifte en geen veroordeling en geen rechtszaak is geweest (...) krijgen die mensen nog steeds een VOG.'

Frans, Het Waterfestijn

Het idee van schijnveiligheid berust niet alleen op verwachtingen, maar blijkt ook in de praktijk: **'Ik heb wel incidenten gehad met sporters en ook wel eens met trainers, en die waren allemaal altijd in bezit van een VOG'** (Teun, Het Alfabad). Hoewel een VOG volgens meerdere respondenten dus geen garantie is voor gewenst gedrag,

zien zij het wel als **'belangrijk'** (Suzanne, Het Koraal), een **'waardevolle basis'** en **'beter dan niks'** (Yvette, Splashfun).

Gedragscode of -regels: verspreiden en bespreken

Alle verenigingen hebben gedragsregels waar ook SGG onderdeel van is, impliciet of expliciet. Bijvoorbeeld onder het thema grensoverschrijdend gedrag.

Een aantal respondenten geeft aan dat de gedragsregels op de website van hun vereniging te vinden zijn. Daarnaast worden andere communicatiemanieren ingezet. Zo geven twee respondenten aan dat hun verenigingen gedragsregels versturen per mail wanneer een nieuw lid zich aanmeldt.

Het delen van gedragsregels op de site of per mail wil niet zeggen dat iedereen de regels leest: **'of ze gelezen worden weet ik niet, maar het is wel geformaliseerd'** (Bastiaan, Het Koraal). Een respondent geeft aan meer inzicht te willen in wie de regels leest of aanklikt. Het is namelijk van groot belang dat iedereen de regels daadwerkelijk leest. Een andere respondent probeert er via een andere weg zeker van te zijn dat iedereen op de hoogte is van de regels:

'Al onze gedragsregels en de huisregels zeg maar, die hebben we op banners staan. Die staan in het clubhuis. Dat maakt het heel makkelijk om als er een keer wat is om eens een keertje naast zo'n banner te gaan staan en te zeggen: "jongens dit zijn onze regels. Je bent lid van onze vereniging, hier houd je je aan. Geen discussie mogelijk".'

Yvette, Splashfun

Meerdere respondenten benadrukken het belang van het bespreken van de gedragsregels. Zij erkennen dat alleen gedragsregels opstellen niet voldoende is, en dat het bovendien tijd en moeite kost om de regels binnen de vereniging te laten landen. Zorgen dat men zich naar de regels gedraagt, is volgens een respondent **'echt een proces'** (Suzanne, Het Koraal).

Daarnaast geeft een respondent aan dat het lastig kan zijn om de gedragsregels over te brengen op personen die niet formeel lid zijn, maar wel op vrijwillige basis de vereniging ondersteunen.

Vertrouwenscontactpersoon (VCP): belangrijk aanspreekpunt

Naast gedragsregels en VOG's beschikken alle verenigingen ook over één of meerdere vertrouwenscontactpersonen (VCP's). De rol van VCP wordt veelal vervuld door leden binnen de vereniging. Een klein aantal verenigingen beschikt daarnaast over externe VCP's.

Verenigingen met meerdere VCP's kiezen vaak voor zowel mannelijke als vrouwelijke VCP's. Dat is vaak een bewuste keuze, want **'dat kan ook voor mensen die contact op willen nemen, meespelen'** (Suzanne, Het Koraal).

VCP's gaan niet enkel over SGG-situaties, maar zijn volgens de respondenten het aanspreekpunt voor alle situaties die betrekking hebben op een onveilig sportklimaat of ongewenst gedrag in brede zin.

De respondenten vinden het belangrijk dat hun vereniging over een of meerdere VCP's beschikt. Zij zien een VCP als aanspreekpunt voor mensen die ongewenste situaties meemaken. Volgens sommige respondenten is het wel lastig dit zo laagdrempelig mogelijk te maken en te zorgen dat de VCP's en hun werk vindbaar en helder zijn. Een respondent, die zelf VCP is, vertelt daarover:

'Ik vind het zelf moeilijk, [ben] soms zoekend [naar] hoe je [jezelf als VCP] zichtbaar maakt. Ben je zichtbaar genoeg? Dat is dan eigenlijk de vraag, hoe actief ben je daarin en hoe actief ben je daar niet in? Ik denk hoe actiever, hoe beter. Maar dat is (...) ook lastig [want] je bent geen professional, hè? Het is niet een betaalde baan, je bent vrijwilliger. Dus dat is altijd een beetje zoeken. Hoe doe je dat? En hoe harder je daar aan trekt, hoe meer dat komt misschien, of niet. Dat vind ik altijd een lastige.'

Eline, Het Koraal

Deze respondent geeft aan het lastig te vinden om goed zichtbaar te zijn binnen de vereniging. Het vrijwilligersaspect speelt hierin een rol. Een aantal respondenten vertelt dat op hun vereniging (kader)leden vaak eerst bij het bestuur aankloppen, waarna het bestuur ze doorverwijst naar de VCP.

E-learning of cursus sociale veiligheid: integreren en herhalen

Naast de drie besproken basiseisen is er een relatief nieuwe basiseis: een e-learning of cursus over sociale veiligheid voor ongediplomeerde trainers/coaches. Geen van de verenigingen voldoet momenteel aan deze basiseis. Bij enkele verenigingen krijgen zwemtrainers wel standaard een opleiding aangeboden waar (het voorkomen van) grensoverschrijdend gedrag aan bod komt.

Hoewel geen van de verenigingen aan de eis voldoet, staan de respondenten positief tegenover bijscholing. Ze zien het als een **'helpende tool'** (Teun, Het Alfabad) en een **'goede toevoeging'** (André, Aquaworld) bij het aanpakken van SGG. Het kan volgens hen helpen bij het vergroten van de bewustwording rondom SGG.

Maar er heerst ook twijfel onder de respondenten. Een aantal respondenten vindt een e-learning of cursus niet de juiste vorm. Zij zien bijvoorbeeld liever dat de informatie wordt geïntegreerd in bestaande vormen van (bij)scholing, zoals workshops of trainingen. Zij vinden namelijk dat dit een onderwerp is dat opvolging en herhaling verlangt. Een van de respondenten noemt een e-learning **'heel beperkt'** (Yvette, Splashfun) en vraagt zich af hoeveel informatie blijft hangen wanneer iemand deze eenmalig tot zich neemt.

Ook ziet een deel van de respondenten de e-learning of cursus vooral als een extra drempel voor mensen om vrijwilliger te worden. Dat is niet fijn voor de aanstaande vrijwilligers, en niet voor de verenigingen zelf, die draaien op vrijwilligers:

'Het probleem is wel natuurlijk, je moet wel proberen om binnen je vereniging voldoende vrijwilligers te krijgen. Kijk, een VOG aanvragen, dat zijn ze nu al gewend. En zo'n (vrijwilligers)overeenkomst ondertekenen en zo'n protocol lezen, dat is ook wel een dingetje wat ze kunnen. Maar als ze dan ook nog een cursus verplicht moeten gaan doen. Dat is wel een stapje verder. Dat kan een drempel betekenen.(...) Dat is weer een nieuwe verplichting voor een vrijwilliger.'

Pieter, De Crawl

Ook een andere respondent beschrijft het vrijwilligersaspect als **'hobbel op de weg'** (André, Aquaworld). Toch zien deze respondenten de basiseis als goede manier om SGG tegen te gaan.

Ideeën over basiseisen en verplichtingstendens

De verenigingen voldoen allen aan drie basiseisen: VOG's, gedragsregels en het hebben van een VCP. Onder de respondenten heerst dan ook het idee dat het goed is dat deze basiseisen er zijn. Ze zien de basiseisen als belangrijk onderdeel voor het voorkomen van SGG.

Daarnaast ontstaat de positieve kijk op de basiseisen mede door gewenning; de respondenten zijn inmiddels gewend dat zij als vereniging aan deze eisen moeten voldoen. Ze zien het daarom als **'vrij normaal'** (Marjolein, Aquaworld) en **'volstrekt logisch'** (Yvette, Splashfun).

Dat de (drie) basiseisen goed geïmplementeerd zijn bij de verenigingen, zorgt er ook voor dat het toevoegen van een vierde eis voor de meeste respondenten geen problemen oplevert. Toch leidt het verplichte karakter ervan bij een aantal respondenten tot lichte weerstand. Of ze zien dat dit binnen hun vereniging weerstand oproept of kan oproepen.

Dat komt voornamelijk doordat het verplichten zorgt voor extra druk op de vereniging en haar vrijwilligers. Dit kan ertoe leiden dat mensen geen vrijwilliger willen worden of (eerder) stoppen met hun rol bij de vereniging.

Een van de respondenten hamert daarnaast op de handhaving van de verplichting, want **'je hebt niks aan regels als je ze toch niet handhaaft'** (Teun, Het Alfabad). Bij zowel het handhaven als het goed ondersteunen van verenigingen is volgens de respondenten een rol weggelegd voor de KNZB.

Overige maatregelen en (potentiële) daders en slachtoffers

De meeste verenigingen zetten naast de basiseisen ook andere middelen in om SGG tegen te gaan. Denk daarbij aan het opleiden van trainers, het oprichten van commissies, verplichte vrijwilligersovereenkomsten en het voorkomen van onnodig een-op-eencontact en fysieke aanrakingen (voornamelijk tussen volwassenen en kinderen).

Een van de respondenten vertelt over laatstgenoemde dat aanraken **'alleen gebeurt als het echt strikt noodzakelijk is voor de sportbeoefening en de verbetering'** (Yvette, Splashfun). Twee verenigingen geven aan het 'vierogenprincipe' te hanteren. Dat betekent dat er altijd minstens twee volwassenen aanwezig zijn of toezicht houden. Bijvoorbeeld tijdens gesprekken of in afgezonderde ruimtes.

Opvallend is dat de respondenten, wanneer zij praten over SGG en maatregelen daartegen, vaak – veelal impliciet – praten over bepaalde personen als 'dader' en 'slachtoffer'. Gender, leeftijd en machtsverhoudingen spelen hierin een rol. Zo zien ze vooral kinderen, meisjes/vrouwen en sporters als (potentieel) slachtoffer. Vooral jongens, mannen en trainers/coaches zien ze als (potentiële) dader. Dat blijkt uit de maatregelen die de verenigingen nemen en de voorbeelden van SGG, die dit beeld bevestigen.

Wanneer we de respondenten expliciet vragen wie (potentieel) dader en slachtoffer van SGG is, zegt een aantal respondenten dit onderscheid niet te (willen) maken. Een van de respondenten vertelt dat **'automatisch [de] focus is trainer-sporter. (...) [Maar] het kan iedereen overkomen en het kan iedereen zijn, helaas'** (Yvette, Splashfun). Een andere respondent geeft aan dat wie slachtoffer is **'varieert'** (André, Aquaworld).

Anderzijds vertelt een respondent dat **'de minderheden'** – verwijzend naar onder andere moslims en non-binaire personen – eerder slachtoffer zullen zijn van SGG. En mensen die behoren tot de meerderheid, eerder dader (Teun, Het Alfabad).

De respondenten zijn veelal terughoudend in het onderscheiden van daders en slachtoffers, maar impliciet maken ze dit onderscheid wel.

Voorbeeldsituatie 2

De kleedkamersetting

Uit de interviews blijkt dat de kleedkamers en kleedhokjes in het zwembad plekken zijn waar wel eens incidenten plaatsvinden. Meerdere respondenten geven hier voorbeelden van als we hen vragen naar gevallen van SGG op hun vereniging. De genoemde voorbeelden gaan over ongepast telefoongebruik en de aanwezigheid van niet-sporters in de kleedkamersetting.

- Ongepast telefoongebruik

Drie verenigingen hebben een situatie meegemaakt waarbij in de kleedkamersetting telefoons werden gebruikt om mensen te filmen. Dit gebeurde in alle gevallen ongevraagd en druist in tegen het telefoonprotocol op de verenigingen. Op twee van de verenigingen werden meisjes in hun kleedhokje met een telefoon begluurd en gefilmd vanaf de grond.

In beide gevallen zijn hier maatregelen tegen getroffen. Een van de verenigingen is met hun VCP en de betrokken meisjes en hun ouders in

gesprek gegaan. Hier hebben ze verslag van gedaan, en zo is het naar tevredenheid van de ouders opgelost. Daarnaast heeft de vereniging de camerabeelden van het zwembad bekeken, maar de dader hebben ze niet gevonden.

Ook de andere vereniging heeft de camerabeelden opgevraagd. De dader was in beeld, maar onherkenbaar. Naar aanleiding van het incident is er strenger toezicht op het telefoongebruik in de gangen van het zwembad die leiden naar de kleedkamers en -hokjes.

- Ongewenste aanwezigheid van niet-sporters en leden

Twee respondenten geven een voorbeeld waarbij een niet-sporter ongewenst aanwezig was in de (meisjes)kleedkamer.

Op een vereniging betrof het een vader die zomaar de meisjeskleedkamer binnenliep om zijn tienerdochter om te kleden. De vereniging heeft hem daar direct op aangesproken en verwezen naar de individuele kleedhokjes. Wanneer dit opnieuw gebeurt, wordt de man eventueel toegang tot de kleedkamer, de tribune of de hele locatie ontzegd. De VCP en locatiemanager zijn hiervan op de hoogte.

Een andere vereniging maakt wel eens mee dat een schoonmaker ongevraagd een volle kleedkamer binnenloopt. De vereniging is daar niet van gediend en heeft beklag gedaan bij de verhuurder van het zwembad om het schema van de schoonmaak en de kleedkamerbezetting op elkaar af te stemmen.

Bij een derde vereniging klopten jongens op de deur van een dameskleedkamer. Ze wilden de kleedkamer in en deden de deur daarom open. De aanwezige dames hebben daar vervolgens melding van gemaakt. De respondent vindt het lastig te bepalen of dit voorval als SGG bestempeld moet worden.

3.4 Inzicht in SGG afhankelijk van meldingen

Aantal meldingen en meldingsbereidheid

SGG komt op de verscheidene verenigingen in verschillende mate voor. De algemene tendens is dat SGG niet vaak voorkomt. Zo geeft een respondent aan dat zij daar als vereniging **'eigenlijk heel weinig mee te maken [hebben] gehad'** (Nick, De Orka). Een andere respondent heeft eenzelfde ervaring:

'Iedere keer is natuurlijk één te veel, maar over het algemeen komt [SGG] zelden voor'.

André, Aquaworld

In hoeverre SGG op de vereniging voorkomt volgens de respondenten, is afhankelijk van het aantal meldingen dat bij hen bekend is. Een deel van de respondenten lijkt daarbij weinig rekening te houden met het feit dat SGG in veel gevallen niet gemeld wordt.

Daadwerkelijke SGG-aantallen noemen de respondenten niet. Bijvoorbeeld doordat niet iedereen meldingen bijhoudt, of doordat de respondenten (voornamelijk bestuursleden) niet van het aantal meldingen op de hoogte zijn. Een aantal respondenten geeft aan geen zicht te hebben op binnengekomen meldingen en niets mee te krijgen van klachten of opmerkingen over SGG.

Het aantal meldingen van SGG dat wordt gedaan, is deels afhankelijk van de meldingsbereidheid. Dat is de mate waarin leden zich uitspreken over bepaalde problemen of situaties.

Volgens de respondenten is de meldingsbereidheid afhankelijk van de ervaren vrijheid en veiligheid binnen de vereniging. Uit de interviews komt naar voren dat zij zich hiervan bewust zijn en daarom de drempel om te melden zo laag mogelijk proberen te houden. Melding durven maken toont immers **'de laagdrempeligheid van een meldingscultuur'** (Yvette, Splashfun).

De respondenten zien het dus als positief als leden melding durven maken. Geen meldingen ontvangen is volgens een van de respondenten geen goed teken:

'Als er geen meldingen zijn, moet je je ook zorgen maken. Want dan is het ook niet goed.'

Eline, Het Koraal

Volgens deze respondent betekent het ontbreken van meldingen niet dat SGG niet voorkomt, maar dat leden geen melding durven maken of niet weten hoe ze dat moeten doen. Het kan bovendien voortkomen uit een gebrek aan vertrouwen dat melden zin heeft. Een aantal respondenten geeft daarom aan het **'fijn'** (André, Aquaworld & Frans, Het Waterfestijn) en **'sterk'** (Frans, Het Waterfestijn) te vinden als leden melding maken.

Omgaan met meldingen

Uit de interviews blijkt daarnaast dat verenigingen verschillend reageren wanneer zij een melding ontvangen. Een van de respondenten geeft aan dat het bestuur een melding binnenkrijgt en die vervolgens direct toevoegt aan het incidentendossier. Een andere respondent vertelt dat de meldingen meestal terechtkomen bij de VCP's. Zij kunnen hier dan verder op acteren, bijvoorbeeld door het bestuur erbij te betrekken.

Na een melding van een lid wordt niet altijd een officiële melding of aangifte gedaan. De melding kan bijvoorbeeld niet heftig genoeg gevonden worden, of de melder (het slachtoffer) wil alleen gehoord worden, maar er verder geen vervolg aan geven.

Hoewel het proces na melding dus verschilt, zijn de respondenten er eensgezind over dat er na een melding actie móét worden ondernomen. Dit gebeurt in de vorm van steun aan de melder(s) en/of acties of sancties tegen de dader(s).

Voorbeeldsituatie 3

Omgang met melding afhankelijk van vereniging en melder(s)

Het ontvangen van meldingen is belangrijk voor een vereniging om situaties te (h)erkennen en hierop actie te ondernemen. Hoe verenigingen actie ondernemen verschilt en is deels afhankelijk van de wensen van de melder(s).

- Dames die ongevraagd expliciete foto's ontvangen

Op een van de verenigingen heeft een volwassen zwemmer meermaals ongevraagd expliciete foto's naar dames gestuurd. De dames wilden dat hij dat niet meer deed. Dat was voor de vereniging niet voldoende: zij willen de man niet meer in het zwembad zien.

- Seksueel getinte opmerkingen van een herenteam

Een vrouw die betrokken is bij een herenteam, ontving ongevraagd (onder meer) seksuele opmerkingen. Ze was daar niet van gediend en ging in gesprek met het team. Het bestuur was daarvan onder de indruk en heeft haar (achteraf) begeleid waar nodig. De vrouw is nog altijd betrokken bij het team.

3.5 Kennis- en ondersteuningsbehoefte

Huidige kennis en ondersteuning

Een groot deel van de respondenten haalt kennis over (het tegengaan van) SGG met name uit nieuws- en mediabronnen. Online informatie van de KNZB en NOC*NSF (CVSN) gebruiken ze vaak om op de hoogte te blijven en verdiepende kennis op te halen over specifieke onderwerpen.

Een aantal respondenten maakt daarnaast gebruik van kennis en ondersteuning van de gemeente. Denk aan informatie over sociale veiligheid of gerelateerd aanbod, zoals workshops, relevante websites of een gratis opleiding voor VCP's.

Tot slot krijgen sommige verenigingen steun van vakgespecialiseerde ouders van leden die het belang van bijvoorbeeld inclusie en veiligheid binnen de vereniging inzien.

Toch weten niet alle respondenten hoe of waar ze informatie over SGG kunnen vinden. Een respondent geeft aan zoekende te zijn geweest naar de juiste kennis over SGG. Dit kwam mede door verwarring over de verschillende programma's vanuit de KNZB (Code Blauw) en het CVSN (High 5!).

Kennis opdoen heeft bovendien niet voor alle respondenten prioriteit. Een van de respondenten geeft aan enkel met SGG aan de slag te zijn gegaan omdat ze ermee

geconfronteerd werden: **'toen moesten we wel'** (Suzanne, Het Koraal). Gevallen van SGG kunnen dus aanleiding zijn om naar informatie te zoeken of met het thema aan de slag te gaan.

Daarnaast kunnen gevallen van SGG op zichzelf ook als bron van kennis dienen, als zij goed geregistreerd en gedocumenteerd worden. Een van de respondenten vertelt dat dit op diens vereniging niet aan de orde is. Oude SGG-gevallen worden niet meer ingezien of zelfs verwijderd, terwijl die volgens de respondent een goede bron van kennis zijn.

Behoeftte aan kennis en ondersteuning verschilt

De huidige kennis en ondersteuning omtrent SGG verkrijgt een groot deel van de respondenten dus via het internet of beschikbare documenten. De behoefte aan nieuwe kennis en informatie over het tegengaan van SGG verschilt per respondent. Zo geeft een van de respondenten, die VCP is, aan:

'Ik denk in het voorkomen van... zou ik nog wel tips willen zeg maar. Of ervaringen van andere vertrouwenscontactpersonen of andere organisaties van: hoe doen jullie dat? En heb ik overal aan gedacht? Of moet ik meer dit of moet ik meer zus?'

Eline, Het Koraal

Deze respondent geeft aan naast tips ook baat te hebben bij de ervaringen van andere verenigingen die te maken hebben (gehad) met SGG. Een andere respondent geeft juist aan geen behoefte te hebben aan kennis of ondersteuning, maar benadrukt wel het gebrek aan professionals en de behoefte aan **'extra handjes'** (Teun, Het Alfabad) binnen de vereniging.

Het merendeel van de respondenten is het erover eens dat de KNZB de belangrijkste, sturende rol heeft in het toegankelijk(er) maken van alle kennis en informatie over SGG. Een respondent stelt voor om hiervoor de huidige (data)technieken te gebruiken:

'(...) We zitten in de wereld van digitalisering. Dus laten we zorgen dat er een digitale omgeving is voor bestuurders van de verenigingen waar ze alles kunnen vinden. En dat dat gemanaged wordt bij wijze van spreken door een zwembond. Hoe mooi kan je het dan hebben? En dan kun je zorgen dat het actueel is, dat er relevante informatie is, dat nieuwe bestuurders daar toegang toe krijgen. Dan heb je dat ook, kun je dat ook monitoren.'

Frans, Het Waterfestijn

Naast de KNZB kan ook de gemeente verenigingen bijstaan bij het tegengaan van SGG. Maar de behoeften rondom de betrokkenheid van gemeenten verschillen per respondent en vereniging.

Over het algemeen geven de respondenten aan dat de gemeente momenteel nauwelijks een rol speelt in het ondersteunen van de zwemvereniging op dit thema. Een respondent benoemt dat diens gemeente **'wel heel veel kennis [heeft], maar het wordt niet toegankelijk gemaakt'** (Guus, De Vlinderslag). Enkele respondenten pleiten ervoor om vooral niet te veel partijen te betrekken bij de sturing van de zwemverenigingen.

Conclusies & aanbevelingen

In dit rapport hebben we op basis van de interviews met elf zwemverenigingsbestuurders verkend hoe zij SGG ervaren en tegengaan, en wat hun behoeften voor de toekomst zijn. In dit hoofdstuk beschrijven we de belangrijkste conclusies van dit onderzoek. Op basis daarvan doen we vier aanbevelingen voor sport(koepel)organisaties en zwemverenigingen.

4.1 Conclusies

De conclusies in dit onderzoek sluiten aan bij eerder onderzoek naar SGG binnen de (zwem)sport (zoals De Vries et al. (2017) en Van Bebber et al. (2022)). Daaruit blijkt onder meer dat (seksueel) grensoverschrijdend gedrag in de (zwem)sport voorkomt, en dat vooral vrouwen en meisjes hier slachtoffer van zijn.

De conclusies in dit onderzoek bieden daarnaast inzicht in de kennis en ervaringen van zwemverenigingsbestuurders met SGG, de maatregelen die zij daartegen nemen en hun behoeften voor de toekomst.

SGG (h)erkennen is lastig, vooral bij ‘mildere’ gevallen

Volgens de zwemverenigingsbestuurders komt SGG over het algemeen weinig voor op hun verenigingen. Het is daarbij belangrijk te benoemen dat de respondenten SGG niet altijd herkennen. Meerdere respondenten geven aan dat zij dit lastig vinden en dat de scheidslijn met andere vormen van grensoverschrijdend gedrag voor hen niet altijd duidelijk is.

Streven naar een algemeen ‘veilig’ of ‘inclusief’ sportklimaat betekent niet automatisch dat verenigingen SGG effectiever tegengaan. In gevallen waarin ze SGG niet herkennen, kunnen ze het ook niet erkennen.

Dat verenigingen SGG niet altijd (h)erkennen, blijkt uit de manier waarop respondenten veelal over het onderwerp praten, en uit de voorbeelden van SGG die ze beschrijven. Zo verstaan ze onder SGG vooral extreme situaties of incidenten, zoals aanranding of het maken of verspreiden van expliciete foto's.

‘Mildere’ vormen van SGG, zoals seksueel getinte grappen, (h)erkennen ze minder vaak als SGG. Dergelijke situaties worden ook niet of nauwelijks gemeld, waardoor zwemverenigingsbestuurders daar minder zicht op hebben. In de meeste gevallen wordt SGG sowieso niet gemeld.

Gender speelt duidelijke rol in SGG-situaties

De respondenten zijn huiverig in het duiden van wie (potentieel) dader en slachtoffer van SGG zijn. De meesten geven aan dat hier geen duidelijke (identiteits)kenmerken mee gepaard gaan.

Maar uit de manier waarop ze over SGG praten én uit de praktijkvoorbeelden blijkt dat er wel bepaalde kenmerken verbonden zijn aan (potentiële) daders en slachtoffers. Gender speelt hier overduidelijk een rol in: in alle praktijkvoorbeelden die de respondenten aanhalen, zijn mannen of jongens de daders en vrouwen of meisjes de slachtoffers.

Dit betekent niet dat mannen of jongens nooit slachtoffer (kunnen) zijn en vrouwen of meisjes nooit dader. Maar het laat wél zien dat SGG *gegenderd* is, oftewel dat genderaspecten (o.a. ‘mannelijkheid’ en ‘vrouwelijkheid’ in relatie tot sportprestaties, seksualisering en leiderschap) een rol spelen. Dit verlangt daarom specifieke aandacht bij de preventie van SGG.

In nauwe samenhang met gender zijn ook machtsverhoudingen en leeftijd van belang als (risico)factoren bij SGG.

Alle verenigingen nemen (preventieve) maatregelen tegen SGG

De geïnterviewde zwemverenigingsbestuurders doen veel om SGG tegen te gaan. Zo voldoen alle acht verenigingen aan de drie basiseisen: de VOG, VCP en gedragsregels.

Geen van de verenigingen voldoet momenteel aan de vierde basiseis: een eenmalige e-learning of cursus sociale veiligheid voor ongeschoolde trainers/coaches. Deze toegevoegde basiseis vinden ze wel belangrijk, hoewel sommigen duidelijk voorkeur geven aan het integreren van de thematiek in bestaande scholing en regelmatige herhaling hiervan.

De zwemverenigingsbestuurders zien de basiseisen – en de verplichting daarvan – ook als belemmering voor het behouden en werven van vrijwilligers.

Meerdere verenigingen hebben naast de basiseisen andere maatregelen of regels om SGG tegen te gaan, zoals het ‘vierogenprincipe’. Naast preventieve maatregelen (onder)nemen de verenigingen ook maatregelen of acties wanneer een SGG-situatie zich voordoet. Dit gebeurt veelal door de slachtoffers te ondersteunen en de daders te straffen, als dat nodig en gewenst is.

Verschillende behoeften en ideeën voor de toekomst

Zwemverenigingsbestuurders halen hun kennis over (het tegengaan van) SGG uit verschillende bronnen, zoals de KNZB, het CVSN en de media. De behoefte aan nadere ondersteuning bij het tegengaan van SGG verschilt. Een deel van de respondenten wil preventief (meer) ondersteuning, terwijl anderen deze ondersteuning enkel willen wanneer zich een SGG-situatie voordoet.

De respondenten zien wel graag dat informatie over SGG in de toekomst beter toegankelijk en vindbaar is. Bijvoorbeeld via een digitale omgeving voor alle zwembestuurders. Daarnaast hopen ze dat er meer wordt ingezet op het uitwisselen van SGG-ervaringen tussen verenigingen. De KNZB zien ze als de partij die hierin leidend moet zijn.

4.2 Aanbevelingen

Op basis van de conclusies van dit onderzoek formuleren wij vier aanbevelingen voor koepelorganisaties en verenigingen binnen de (zwem)sport, om SGG binnen de zwemsport verder tegen te gaan.

Zorg voor duidelijke en toegankelijke informatie over (het tegengaan van) SGG

Binnen de (zwem)sport is al veel informatie beschikbaar over SGG en het tegengaan daarvan. Maar niet alle informatie is duidelijk en toegankelijk genoeg voor bestuurders van zwemverenigingen. Zo weet niet iedereen waar ze de informatie kunnen vinden of wat de juiste informatie is.

We adviseren daarom om informatie over (het tegengaan van) SGG duidelijk én toegankelijk te maken. Bijvoorbeeld via een digitale (interactieve) omgeving voor bestuurders van zwemverenigingen.

Besteed naast grensoverschrijdend gedrag in het algemeen specifieke aandacht aan SGG

Uit dit onderzoek komt naar voren dat het voor zwemverenigingsbestuurders lastig kan zijn om SGG te herkennen. Vooral 'mildere' vormen van SGG lijkt niet iedereen als dusdanig te (h)erkennen. Zo is voor sommige bestuurders niet duidelijk wat SGG kenmerkt en hoe dit overeenkomt met of verschilt van andere vormen van grensoverschrijdend gedrag.

De eerste stap in het tegengaan van SGG is weten wat het is en hoe je het herkent. Het is daarom belangrijk in te zetten op kennis- en expertiseontwikkeling, naast vervolgstappen om SGG tegen te gaan. Informeer bestuurders bijvoorbeeld bij trainingen of digitaal. Herhaling is hierbij van belang, net als het geven van tips om bepaalde mechanismen te herkennen. Praktijkvoorbeelden en -ervaringen van zwemverenigingen kunnen hierbij behulpzaam zijn.

Trek lering uit SGG-casussen op zwemverenigingen en stimuleer kennisdeling

Meerdere respondenten benoemen dat het voor hen leerzaam is om ervaringen uit te wisselen met bestuurders van andere zwemverenigingen, maar dat dit momenteel weinig tot niet gebeurt. Zij zien graag dat daar verandering in komt.

De KNZB en/of het CVSJN kunnen hier gehoor aan geven door SGG-casussen – anoniem en niet-herleidbaar – te delen met zwemverenigingsbestuurders en te gebruiken als voorbeeld om lering uit te trekken. Casussen kunnen bijvoorbeeld gaan over incidenten die zich op een vereniging hebben voorgedaan, hoe de vereniging daarmee is omgegaan of hoe verenigingen SGG preventief tegengaan.

Het delen van deze voorbeelden kan voor verenigingen aanleiding zijn om na te denken over hun eigen omgang met dergelijke incidenten en het voorkomen hiervan. Het kan verenigingsbestuurders bovendien helpen te begrijpen wat SGG is

en hoe dit er in de praktijk uit kan zien. Casussen kunnen bespreekbaar worden gemaakt tijdens bijeenkomsten en online worden gedeeld.

Grijp incidenten aan om SGG (opnieuw) onder de aandacht te brengen

Uit de resultaten komt naar voren dat de zwemverenigingsbestuurders altijd maatregelen nemen tegen plegers van SGG, als het slachtoffer daarmee instemt. Dat kan gaan om een mondelinge overeenkomst of een schriftelijke waarschuwing, maar ook om verregaande sancties, zoals verwijdering van de vereniging (royering).

Incidenten worden in mindere mate aangegrepen om binnen de vereniging breed acties uit te voeren waarmee het thema (opnieuw) geagendeerd wordt en aandacht krijgt. Denk hierbij aan leden wijzen op de VCP('s) of de gedragsregels. Of als bestuurder of VCP in gesprek gaan met de trainers op de vereniging. Verenigingen willen incidenten zoveel mogelijk voorkomen en soms zo snel mogelijk vergeten.

We raden aan incidenten ook te zien als aanknopingspunt om SGG en de omgangsnormen op de vereniging onder de aandacht te brengen en zo een sterkere preventieve omgangscultuur te creëren.

Bronnen

Centrum Veilige Sport Nederland (z.d.-a). *Feiten, cijfers en documenten*.
<https://centrumveiligensport.nl/preventie/kennis-en-kunde/feiten-cijfers-en-documenten>

Centrum Veilige Sport Nederland (z.d.-b). *Grensoverschrijdend gedrag*.
<https://centrumveiligensport.nl/grensoverschrijdend-gedrag>

Centrum Veilige Sport Nederland (z.d.-c). *Seksuele intimidatie en misbruik. Grensoverschrijdend gedrag*. <https://centrumveiligensport.nl/grensoverschrijdend-gedrag/seksuele-intimidatie-en-misbruik>

Centrum Veilige Sport Nederland (z.d.-d). *Over CVSN*.
<https://centrumveiligensport.nl/over-cvsn/over-cvsn>

De Vries, K., Ross-van Dorp, C., & Myjer, E. (2017). *Rapport van de Onderzoekscommissie seksuele intimidatie en misbruik in de sport*. Arko Sports Media.

Hoogendam, A., Kusters, A., De Kwaasteniet, R., Van Vugt, H., & Geurink, N. (2023). *De lokale sportakkoorden herijkt: Monitor Sportakkoord II: Voortgangsrapportage december 2023*. Mulier Instituut.

KNZB (2024, 19 maart). *Verklaring Omtrent Gedrag (VOG)*.
<https://www.knzb.nl/kennisartikelen/verklaring-omtrent-gedrag-vog>

KNZB (z.d.). *Code Blauw*. Vereniging Support. <https://www.knzb.nl/vereniging-support/codeblauw#:~:text=Met%20Code%20Blauw%20laten%20de,de%20zwemsport%20aan%20te%20pakken>

Lovink, R., & Boers, E. (2016). *Grensoverschrijdend gedrag in de zwembranche: 1-meting*. Kennispraktijk.

Ministerie van VWS (2022). *Hoofdpijnen Sportakkoord II: Sport versterkt*.
<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2022/12/14/hoofdpijnen-sportakkoord-ii>

NOC*NSF (2019, 27 maart). *Voortgang implementatie Plan van Aanpak SIM (Seksuele intimidatie en Misbruik in de sport)* [Notitie]. <https://nocnsf.nl/media/1245/051-update-aanbevelingen-commissie-de-vries.pdf>

NOC*NSF (2023a). *Jaarverslag 2022 Centrum Veilige Sport Nederland*.
<https://centrumveiligensport.nl/media/1365/jaarverslag-cvsn-2022-rev-2.pdf>

NOC*NSF (2023b, 27 november). *Sociale veiligheid in de sport: ondersteun de 4 v's*.
<https://nocnsf.nl/nieuws/2023/11/sociale-veiligheid-in-de-sport-ondersteun-de-4-v-s>

Olfers, M., & Van Wijk, A. (2021). *Ongelijke leggers: Een onderzoek naar grensoverschrijdend gedrag in de gymnsport*. Verinorm.

Rauws, R., & Elling, A. (2024). *Seksueel grensoverschrijdend gedrag in de sportomgeving: Ervaringen van vrouwelijke sporters* [Factsheet 2024/8]. Mulier Instituut.

Romijn, D., & Van Kalmthout, J. (2018) *VSK monitor 2018: voortgangsrapportage Actieplan 'naar een veiliger sportklimaat'*. Mulier Instituut.

Stevens, V., & Gutter, K. (2021) *Veiligheidsborging bij sportverenigingen tegen seksueel grensoverschrijdend gedrag* [Factsheet 2021/23]. Mulier Instituut.

Tegemoetkoming Gymnsport (2023). *De sprong naar erkenning: Eindrapportage*.
<https://dutchgymnastics.nl/assets/Documenten/Veilig-sporten/Eindrapportage-Tegemoetkomingscommissie-Gymnsport.pdf>

Van Berlo, W. (2022). '#MeToo en de preventie van seksuele grensoverschrijding in Nederland'. *Justitiële Verkenningen* 48(4), 9-20.

Van Bebber, A., Polet, J., De Cock, E., Van Haaren, E., & Reijnen, M. (2022). *Grensoverschrijdend gedrag in de zwemsport* (Nr. 141). I&O Research.

Van Dam, M., & Scholten, E. (2024, 5 april). *Hoe de Atletiekunie onrust over een heimelijk opgenomen seksfilmpje niet kon wegnemen*. Trouw.
<https://www.trouw.nl/sport/hoe-de-atletiekunie-onrust-over-een-heimelijk-opgenomen-seksfilmpje-niet-kon-wegnemen~beb97e80/>

Van Veldhuisen, A., Steenbergen, J., Elling, A., Stevens, V., Van Bottenburg, M., & Wilms, T. (2023) *Samen de lat hoger leggen: onderzoek naar de governance en het tuchtrecht voor veilige en integere sport*. Andersson Elffers Felix.

Van Voorthuizen, M., & Elling, A. (2020) *Aanpak seksueel grensoverschrijdend gedrag in de sport: een inventarisatie van bondsbeleid en ervaren aandachtspunten* [Factsheet 2020/2]. Mulier Instituut.

A large, thick, orange abstract graphic that starts at the top left, loops around, and then curves downwards towards the bottom right, resembling a stylized letter 'L' or a calligraphic flourish.

Tessa Visser
t.visser@mulierinstituut.nl

Güliz Nilay Erdoğan
g.erdogan@mulierinstituut.nl

Agnes Elling
a.elling@mulierinstituut.nl